

Stagiunea 1968–1969

(spectacol început în stagiunea 1966–1967)

Filoctet de Sofocle, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași.

Regia: Aureliu Manea. Scenografia: Marga Ene-Bădărău.

Cu: Teofil Vâlcu (*Filoctet*), Costel Constantin (*Neoptolem*), Ion Schimbinschi (*Odiseu*),

Puiu Vasiliu (*un spion*), Virgil Raiciu, Sergiu Tudose, Costel Popa, Valeriu Bobu (*corifei*).

Aureliu Manea: „Piesa *Filoctet* de Sofocle are la bază un conflict foarte puternic: ciocnirea între o ordine dură, de fier, o ordine neiertătoare ca un mecanism și una dintre cele mai dureroase suferințe umane posibile. Filoctet seamănă cu preoții budiști din Vietnamul de sud care își dau foc. El nu iartă lumea nedreaptă, el nu se supune ei, preferă durerea în locul supunerii la o «ordine» nedreaptă. E un om care se află într-o condiție înfiorătoare. Nimeni nu poate înțelege suferința lui. Scena e plină de soldați. Între acești soldați Filoctet se târăște suferind. Împotriva fierului, a armelor, țipă carnea și sângele lui. Protestul lui durează până la un moment dat, apoi încetează; de aceea, spectacolul se încheie sumbru.

Spectacolul are o temă unică, obsesivă: aceea de mecanism neîndurător. Filoctet este un om care posedă o armă foarte puternică. Numai cu ajutorul său și a armei sale cetatea Troiei va putea fi cucerită. Dar el a ajuns un om izolat, prin urmare trebuie supus mecanismului social condus la modul absolut de câțiva oameni. Piesa devine politică. Alegerea pe care o va face Filoctet – de a se lupta sau nu la Troia – devine un fapt esențial pentru o întreagă comunitate.

Filoctet, omul nesupus dictaturii, cedează, renunță la acea sinceritate pură și sălbatică, devenind un oarecare membru al conducerii armatei grecești, fără a se mai deosebi de Odiseu sau de Atrizi, un general conformist, fără nume. Motivul acestei alegeri este slăbiciunea, o slăbiciune care se află în condiția sa de om, pe care o înțeleg când mă gândesc numai la el, dar pe care nu vreau să o mai înțeleg când mă gândesc la populația Troiei. Filoctet este un om, și condiția sa dureroasă îl obligă să-și caute liniștea. Moartea o putem accepta, pare a spune Sofocle. Dar durerea continuă este ceva care nu are sens, e absurdă, e o pedeapsă mult prea mare pentru el. De aceea, Filoctet va încerca și sinuciderea.

Alergând însă drumul supunerii, drumul tămăduirii, plecând la Troia pentru a o pustii, el devine un element al mecanismului de distrugere. Filoctet a fost înșelat de cei în care a crezut. Trecând printr-o crudă experiență a durerii, ca un rege Lear, el se supune din nou celor care l-au mințit. Având de ales între a rămâne toată viața un om suferind, a se sinucide sau a reintra între oameni printr-un umilitor compromis, el este nevoit să opteze pentru ultima soluție. Cred că în această situație limită stă tragismul personajului.

Găsind aceste semnificații ale piesei, am dorit să le și transmit. Am căutat împreună cu actorii și realizatoarea scenografiei să obținem o împletire perfectă între sensurile și forma spectacolului.

Piesa va fi prezentată de noi pe o construcție de scenă elisabetană. Ea este, în concepția noastră, nu numai un spațiu de joc expresiv. Semnificația ei estetică este legată de o prezentare violentă a istoriei, de o etalare nudă a celor mai brutale și sângeroase acțiuni umane. Ea reprezintă un semn al unei modalități de expresie teatrală pe care ne-o însușim.

Despre arcul lui Filoctet se vorbește în piesă ca despre un obiect cu o putere supranaturală. Aceasta ne-a sugerat o analogie care ni se pare posibilă. El este o armă secretă, un mecanism special cu o capacitate de distrugere imensă. Acționat parțial, arcul este folositor. Prin el Filoctet ucide fiare și își procură hrana. Pus în acțiune totală – distruge o lume întreagă și chiar pe mânuitorul lui. S-a căutat să nu se dea o formă specială acestei arme în jurul căreia se dezvoltă conflictul piesei. S-a căutat o prezentare pe cât posibil confuză a ei, pentru ca imaginația spectatorului să nu fie stânjenită.

Am căutat să sugerăm ideea că personajele piesei aparțin unui timp general – în psihologia, îmbrăcămintea sau armele lor îmbinându-se două caractere: caracterul primitiv și caracterul modern. Războinicii sunt primitivi în psihologia lor. Sălbăticia lor (crimele au devenit fapte obișnuite pentru ei), ritualurile religioase crude, care provin din spaimă, duritatea lor, datorată unei vieți chinuite de un război monoton care durează de zece ani, – totul trebuie să participe la desemnarea comportamentului oamenilor acestui timp general plin de asprime. Am sugerat, în același timp, că ei pot aparține unei lumi dezvoltate din punct de vedere tehnic, ideea noastră fiind aceea de a demonstra că orice lume de războinici semnifică o umanitate barbară, crudă, oricât de avansată tehnic ar fi ea. Fascismul a demonstrat acest soi de sălbăticie, în plină eră modernă.“ (1966)

Ștefan Oprea: „Spectacolul urmărea o prezentare violentă a istoriei, o etalare nudă a celor mai brutale și sângeroase acțiuni umane, cu racorduri foarte clare la actualitate. Înainte de începutul propriu-zis al piesei, regizorul a compus un moment în care ostași costumați modern (și neutru – putând fi, deci, din orice parte a lumii) se antrenau – cu o violență sălbatică – pentru luptă, dar și ca teroriști. Circumscrierea în universul contemporan era expresă. Între altele, arcul celebru al lui Filoctet, capabil să aducă moarte și pustiire, era prezentat ca o armă modernă de distrugere în masă (aluzie clară la bomba atomică!). Personajele piesei erau concepute – în spectacol – ca aparținând unui timp general atât prin îmbrăcăminte și arme, cât și, mai ales, prin psihologia lor în care se îmbina caracterul primitiv cu caracterul modern. Crima era fapta lor cea mai obișnuită. Până și ritualurile religioase erau pline de cruzime. «Am sugerat – mai zicea Aureliu Manea într-un interviu – că ei (războinicii, *n.n.*) pot aparține unei lumi dezvoltate din punct de vedere tehnic, ideea noastră fiind aceea de a demonstra că orice lume de războinici semnifică o umanitate barbară, crudă, oricât de avansată tehnic ar fie ea. Fascismul a demonstrat acest soi de sălbăticie, în plină eră modernă».

Spectacolul făcea trimiteri clare la expresionism și la teatrul cruzimii, regizorul căutându-și – între aceste modalități – un ton propriu și, chiar dacă era un spectacol de începător (era primul contact cu un teatru profesionist), cu ezitări, cu nesiguranțe în expresie, era, în același timp, lucrarea unui artist autentic, cu viziuni șocante, ieșite din obișnuit. Stilul lui, atât de original, se contura cu claritate. Spectacolul a fost privit cu neîncredere, realizarea lui fiind mult tergiversată. Caracterul lui declarat politic și aluziile foarte evidente la Vietnam au făcut ca premiera să fie multă vreme amânată. Între timp, Aureliu Manea și-a terminat studiile, a devenit regizor, a lucrat, în alte teatre, spectacolele *Rosmersholm* și *Anotimpurile* și abia apoi a fost susținută premiera cu *Filoctet*, la 7 februarie 1969.“ (4 ianuarie 1999)

Stagiunea 1968–1969